

Thay lời mở đầu

«Champa trên làn sóng báo chí quốc tế từ năm 1975» đúng ra chỉ là một tên gọi tạm bợ. Vì rằng, Champaka số 2 này chỉ tập trung một số báo chí tiếng Anh, Pháp, Đan Mạch, Mã Lai và Việt Nam được lưu trữ trong một số thư viện của một vài nước ở Đông Nam Á như Mã Lai, Singapore, Nam Dương mà thôi. Mặc dù có sự thiếu sót này, nhưng Champaka số 2 cũng đem lại một số tư liệu quý báu liên quan đến biến cố chính trị, văn hóa và xã hội Champa, một dân tộc vong quốc đang sống rải rác trên khắp thế giới hôm nay.

Sự lựa chọn năm 1975 làm mốc thời gian có một nguyên nhân chính yếu. Trước năm 1975, ngoại trừ các tạp chí và sách khoa học, dường như báo chí quốc tế và ngay cả báo chí bằng tiếng Việt ít khi chú ý đến vấn đề dân tộc Champa, có nghĩa là toàn diện dân tộc sống trong biên giới chính trị của vương quốc Champa thời trước trong đó có dân tộc Radhé, Jarai, Bahnar, Sédang, Hroi, Katu, Stieng, Koho, Ma, Cru, Raglai, Chăm, v.v.

Sự thay đổi bàn cờ chính trị ở Đông Dương vào năm 1975 đã đưa dân tộc Champa vào một khúc quanh mới. Vì không chấp nhận chế độ xã hội chủ nghĩa ở Đông Dương, hàng ngàn người Champa tìm cách vượt biên để đi lánh nạn ở một quốc gia khác trên thế giới, nhất là ở Mỹ Châu, Âu Châu và một số nước ở Đông Nam Á như Mã Lai chẳng hạn.

Sự hiện diện của dân tộc Champa ở hải ngoại kể từ năm 1975, -- một dân tộc đã từng gây bao tiếng vang trong quá trình lịch sử ở khu vực Đông Nam Á, nay chỉ là một nhóm người thiểu số không chủ quyền trên đất đai của họ ở miền trung Việt Nam -- đã thu hút phần nào sự quan tâm của một số phóng viên báo chí trên thế giới. Phóng viên Jean Pierre Ferland có lẽ là người đầu tiên đã lên tiếng về sự vượt biên của ca sĩ Chế Linh trong tờ La Presse ra ngày 29-12-1980 ở Toronto, Gia Nã Đại. Sau đó là phóng viên Marie Holzman đã viết một bài trong tờ báo Libération của Pháp với tựa đề «Người Chăm không muốn bị tiêu diệt» nhân dịp đại hội Katé do cộng đồng Champa ở hải ngoại tổ chức vào ngày 29 tháng 9 năm 1984 tại Paris. Sự ra mắt của hai bài viết này đã tạo ra một làn sóng mới thu hút dần các báo chí khác chú tâm đến dân tộc Champa hơn.

8 Thay lời mở đầu

Kể từ năm 1975, báo chí nói về Champa tổng cộng 275 bài, trong số này có 116 bài bằng tiếng Việt, 97 bài viết bằng tiếng Mã Lai, 62 bài bằng tiếng Anh, Pháp và Đan Mạch.

Trong tổng số 275 này, bài viết về Chăm chiếm một tỷ lệ rất cao so với các dân tộc Champa khác. Bốn chủ đề chính yếu mà báo chí thường nói đến Champa, đó là vấn đề chính trị, lịch sử, văn hóa và xã hội. Các phóng viên của mỗi quốc gia hầu như đã chọn sẵn cho mình một trong bốn chủ đề này phù hợp với hoàn cảnh chính trị và quy chế báo chí trong nước mình. Chính vì thế, các bài viết về bốn chủ đề này không có số lượng thăng bằng.

1. Báo chí tiếng Anh và Âu châu

Vì được hưởng quy chế tự do báo chí và nhất là quyền bất khả xâm phạm báo chí, các bài viết của các phóng viên Mỹ Châu và Âu Châu có chất lượng trung thực hơn. Đa số bài của họ thường liên quan đến biến cố chính trị và quá trình lịch sử của Champa hơn là những đề tài khác.

Về phần biến cố chính trị, mặt trận FULRO (Front Unifié de lutte de Races Opprimées) là đề tài thu hút rất nhiều báo chí, nhất là báo tiếng Anh và Âu Châu. Hai biến cố quan trọng mà báo chí viết về FULRO đó là sau năm 1975, tàn quân FULRO tập trung lực lượng của mình về mặt khu ở ba biên giới Việt-Miên-Lào để tiếp tục đấu tranh quân sự chống lại chính sách Xã Hội Chủ Nghĩa ở Việt Nam. Sau đó là sự vùng dậy vào tháng 2 năm 2001 của dân tộc Tây Nguyên đòi chính quyền Hà Nội trao trả lại đất đai của họ.

Về phần lịch sử, các phóng viên này đều dựa trên một số yếu tố lịch sử chung để chứng minh rằng Champa là vương quốc xưa kia ở Đông Dương bị Việt Nam chiếm đóng. Mọi sự khủng hoảng chính trị giữa dân tộc Champa và chính quyền Hà Nội đều xuất phát từ ý thức hệ lịch sử này. Đứng trên phương diện chủ quyền quốc gia, nhà nước Việt Nam có quyền cai trị dân tộc Champa theo chính sách của mình mà không cần hỏi ý kiến bất ai, vì dân tộc Champa đã trở thành công dân Việt Nam. Đứng trên phương diện ý thức hệ lịch sử, dân tộc Champa luôn luôn khẳng định rằng họ là công dân Việt Nam nhưng họ không phải là người Việt; họ là công dân Việt Nam, nhưng họ không bao giờ chấp nhận chính quyền Việt Nam tước đoạt đất đai của

họ, thay đổi thể chế tổ chức gia đình, xã hội và tín ngưỡng của họ. Tóm lại dân tộc Champa không đòi tự trị hay độc lập, mà chỉ đòi quyền thiêng liêng của họ, đó là quyền sống trong thể chế phong tục tập quán của họ, nhất là quyền làm chủ trên đất đai tổ tiên của họ.

2. Báo chí tiếng Mã Lai

Báo chí tiếng Mã Lai tập trung nhiều nhất vào các biến cố liên quan đến nền văn minh, văn hóa và nghệ thuật Champa. Nhưng các bài viết về mảng đề tài này thường là những bài tường trình hay bình luận về chương trình văn hóa Champa do các cơ quan nhà nước Mã Lai tổ chức mà thôi. Tựu trung, Champa đã thu hút đông đảo làn sóng báo chí Mã Lai, vì người Mã luôn luôn coi người Champa cùng nguồn gốc văn hóa và ngôn ngữ với họ.

Về phần xã hội, một số báo chí Mã Lai thường đề cập đến sự nghèo đói của dân tộc Chăm ở Kampuchea và nhất là sự sinh hoạt tôn giáo của cộng đồng này. Ngược lại, các tin tức về người Chăm ở Việt Nam hoàn toàn vắng mặt trong báo chí Mã Lai, vì chế độ Xã Hội Chủ Nghĩa Việt Nam không cho phép quyền hành nghề của phóng viên báo chí Mã Lai ở ba khu vực người Chăm đang sống, đó là Phan Rang, Phan Rí và Châu Đốc.

3. Báo chí tiếng Việt

Ngoại trừ các báo tiếng Việt xuất bản ở nước ngoài có nhiều nhận định khách quan hơn về Champa. Các bài tiếng Việt đăng tải trong nước, vì sự ràng buộc với đảng và nhà nước, không dám đá động đến chính trị và lịch sử Champa, mà chỉ tập trung trên ba chủ đề: di tích lịch sử, văn hóa-lễ hội và giới thiệu một số nghệ nhân hay các tác phẩm văn học và nghệ thuật do dân tộc Champa sáng tác. Tựu trung, các báo chí mà chúng ta sưu tập được rất ít khi nói đến dân tộc Champa ở Tây Nguyên.

Cũng cần thông tin rằng, đa số tác giả viết bài ở Việt Nam là gốc người Việt Nam. Họ là phóng viên báo chí hay một số nhà khoa học. Ngược lại có dân tộc Chăm thường chen chân làm nghề viết báo chí, nhưng họ chỉ chiếm một tỷ số rất là nhỏ nhoi và họ chỉ viết những gì liên quan đến văn hóa của họ mà thôi, mặc dù các tác giả này là nhân chứng thật sự của bao khúc mắc xã hội người Chăm dưới chế độ Xã

10 Thay lời mở đầu

Hội Chủ Nghĩa. Phải chăng vì hoàn cảnh chính trị không cho phép?.

Các bài giới thiệu về di tích lịch sử Champa chỉ nhằm vào mục tiêu chính yếu là phục vụ cho ngành du lịch. Sau đó là bài tường trình về các lễ hội truyền thống của người Chăm hay lễ hội do nhà nước tổ chức cho dân tộc Chăm.

Các bài ca tụng một số tác giả gốc người Chăm viết về văn hóa Chăm hay làm nghệ thuật Chăm là một điều đáng chú ý, vì tổng số bài viết về mảng này quá cao so với con số chung của bài báo viết về Chăm từ năm 1975. Có ba nhận xét liên quan đến chủ đề này:

- Về tác phẩm nghệ thuật như tranh ảnh, điêu khắc do người Chăm sáng tác đã đạt được nhiều lời khen ngợi. Đây là điều tự nhiên, vì mỗi phóng viên có quyền định giá cao hay thấp cho mỗi tác phẩm nghệ thuật, tùy theo cảm hứng riêng tư của mình.

- Bài ca ngợi về tập thơ tiếng Việt do Chăm sáng tác cũng có tổng lượng cao trên mặt báo chí. Lời khen ngợi này có thể có phần chân thật nếu các phóng viên chỉ định giá tập thơ dựa trên phong cách hành văn tiếng Việt và hồn thơ Việt Nam do người Chăm thể hiện chứ không phải dựa trên phong cách và tâm hồn người Chăm. Vì rằng, các tập thơ mang chủ đề về dân tộc Chăm (Tháp năng, Cây xương rồng, Hành hương em, v.v.) do người Chăm sáng tác không mang một chút gì gọi là âm hưởng có liên quan đến hồn thơ Chăm hay phong cách riêng biệt của thơ Chăm. Thành vậy, độc giả người Việt có thể say mê khi đọc tập thơ này. Ngược lại, độc giả người Chăm khi đọc các tập thơ này họ cảm thấy khô cằn, xa cách và không rung cảm được tâm hồn họ.

- Bài ca tụng về tác phẩm văn học Chăm do người Chăm trình bày cũng có số lượng không ít. Tuy nhiên không biết các phóng viên người Việt dựa trên cơ sở nào để viết bài bình luận của mình? Vì họ là người Việt không biết nói tiếng Chăm, không đọc tiếng Chăm và không chuyên về nền tảng văn học Chăm, làm sao họ có thể nhận định và phân tích ưu và khuyết điểm trong nội dung của các tác phẩm văn học Chăm trước khi đưa lên khuôn báo để bình luận. Có chăng họ chỉ dựa trên tổng số trang của tác phẩm để làm cơ sở trong lời bình của họ. Lời ca tụng không có cơ sở khoa học đôi lúc làm cho độc giả có cảm giác rằng đây là những lời ca ngợi có ẩn ý chính trị?

Đa số tác giả là phóng viên báo chí trong đó chỉ có bốn nhà khoa

học Việt Nam đó là Gs. Nguyễn Tấn Đát, Gs. Chu Xuân Diên, Gs. Bùi Khánh Thế và Ts. Hoàng Văn An. Thiếu lời bình chính xác của giới khoa học Việt Nam và sự thổi phồng đôi lúc quá đáng của các phóng viên báo chí so với chất lượng nội dung của tác phẩm đã làm cho độc giả có cảm tưởng rằng đây là văn chương chính trị nhằm thể hiện chính sách nhà nước Việt Nam là luôn luôn ưu đãi tác giả dân tộc thiểu số gốc Chăm hơn là lời khen ngợi chân thành và khách quan, đúng theo tinh thần văn học hay nghệ thuật trên thế giới. Tóm lại, các công trình sáng tác về thơ văn và nghệ thuật Chăm do người Chăm thực hiện rất đáng được ca ngợi, vì công trình này, dù có nhiều chỗ sai lầm và thiếu sót, đã góp phần lớn lao vào công tác bảo tồn và phát triển thơ văn và nghệ thuật Chăm.

Cuối cùng là những bài thông tin liên quan đến sự sinh hoạt văn hóa và xã hội của dân tộc Champa trong nước. Cũng có một số bài phân tích về tình hình chính trị hay lịch sử Champa, nhưng tựu trung các bài này chỉ mang nội dung nhằm quảng cáo quan điểm chính trị của đảng và nhà nước Việt Nam đối với dân tộc thiểu số mà thôi. Thậm chí có một số tác giả viết bài để bày tỏ quan niệm riêng tư của mình để rồi kết luận rằng dân tộc và vua chúa Champa thời trước chỉ là thành phần man rợ không có một nền văn minh thật sự như người Việt Nam.

Sau ngày mất nước vào năm 1832, dân tộc Chăm hôm nay chỉ còn tồn tại chưa đầy 400.000 ngàn người sống tản mác trên khắp thế giới. Nhưng không phải vì thế mà dân tộc này bị quên lãng trên làn sóng báo chí ở nước ngoài. Trong khoảng thời gian 25 năm kể từ năm 1975, đã có rất nhiều bài viết về Champa. Sự việc này đã chứng minh một cách cụ thể rằng vương quốc Champa đã mất nhưng dân tộc Champa vẫn còn tồn tại. Và dân tộc này "không muốn bị tiêu diệt" đúng như lời phân tích của bà Marie Holzman đăng trong báo Libération ở Pháp vào ngày 29 tháng 9 năm 1984.

Champak số 2 với chủ đề «Champa trên làn sóng báo chí quốc tế từ năm 1975» chỉ là một công trình tập trung tư liệu và phân tích tư liệu này. Qua phần tóm lược các bài báo viết về Champa, độc giả có thể hình dung được phần nào báo chí quốc tế nói gì về người Chăm và vương quốc Champa từ 25 năm qua.